

ข่าวตอนต้นรัชชกาลที่ ๓

ตามรายงานราชการอังกฤษ

พิมพ์ในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลหน้าพระศพ

สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

ครบ ๗ วัน

ณวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ

ข่าวตอนต้นรัชชกาลที่ ๓
ตามรายงานราชการอังกฤษ

แปลในราชบัณฑิตยสภา *

สำนักผู้รักษาราชการณสิงคโปร์

แจ้งความมายัง เย. อาร์. คับเปซ ผู้แทนเลขานุการของรัฐบาลณเกาะปรินซ์ออฟเวลซ์ให้ทราบ

ข้าพเจ้าขอส่งสำเนามาพร้อมกับหนังสือนี้ ๒ ฉะบับ คือสำเนาจดหมาย มิศเตอร์ กิ๊ลลิซ์ ฉะบับ ๑ สำเนาคำแปลจดหมายพระคลังหรือเสนาบดีว่าการต่างประเทศฉะบับ ๑ สำเนาทั้ง ๒ ฉะบับนั้นมีข่าวใหม่ที่สุดมาจากสยาม กำปั่นอังกฤษชื่อ "คาโรไลน์" ออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ในเวลาที่เรือออกนั้นบ้านเมืองสงบอยู่ และตามที่สังเกตได้ เห็นว่ารัฐบาลสยามแสดงให้เห็นความร้อนใจเป็นอันมากที่จะระวังมิให้เกิดร้าวฉานกับเรา

ข้าพเจ้ามีเกียรติเป็น ฯ ล ฯ

เย. ครอเฟิด

ผู้รักษาราชการสิงคโปร์

วันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๒๕ (พ.ศ. ๒๓๖๘)

---

* กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ทรงแปล

กำปั่นคาโรไลน์แล่นอยู่กลางทะเล

วันที่ ๒ กันยายน ค.ศ. ๑๘๒๕ (พ.ศ. ๒๓๖๘)

แจ้งราชการมายัง มิศเตอร เย.ครอเฟิด ผู้รักษาราชการณสิงคโปร์ให้ทราบ

เรือคาโรไลน์มาถึงสยามเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม นำจดหมายของท่านมาให้ข้าพเจ้าฉะบับ ๑ ลงวันที่ ๒ เดือนเดียวกัน ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านเป็นอันมากที่กล่าวยกย่อการงานที่ข้าพเจ้าได้ทำไปแล้ว ข้าพเจ้าขอให้เป็นที่พอใจท่านว่า ถ้าข้าพเจ้ายังมิได้ทำการลุล่วงไปมาก ก็หาใช่เพราะไม่เต็มใจกระทำไม่ การที่จะวางตนเป็นไมตรีกับชนเช่นนี้ (ไทย) หาใช่การง่ายไม่ ถ้ายิ่งจะคิดตกลงเรื่องการอะไรที่เป็นประโยชน์ ก็ยิ่งยากหนักขึ้น แต่การที่จะตกลงอะไรเช่นว่านี้ ข้าพเจ้ายังหาได้รับอำนาจมอบหมายมาไม่ ถึงกระนั้นข้าพเจ้าก็ยินดีที่จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าได้ทำสำเร็จแล้วในการยังตนให้เป็นที่ชอบใจของไทย และได้ทำให้ไทยพอใจชนชาติเดียวกับข้าพเจ้าทั่ว ๆ ไปด้วย

ตั้งแต่ข้าพเจ้าเขียนจดหมายถึงท่านคราวที่แล้วมา ก็ไม่ค่อยทราบอะไรในทางการเมืองที่ควรจะนำมากล่าวได้ ทัพไทยได้ยกเลิกมาจากสงครามพะม่าในตอนต้นเดือนเมษายน เพื่อจะมาในงานถวายพระเพลิงพระศพพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน การเตรียมและการทำพระเมรุถวายพระเพลิงนั้น รัฐบาลและประชาชนทำกันแทบจะไม่เว้นว่าง จน-ไม่มีเวลาจะคิดถึงอะไรที่สำคัญน้อยกว่านั้น การที่เรียกกองทัพกลับนั้น

ก็เพราะจำเป็นที่ข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งหลายจะต้องมาถวายพระเพลิง เพราะในการนั้น ข้าราชการผู้ใหญ่ทุกคนมีหน้าที่ฉะเพาะตัว และทหารก็จะต้องมารักษาเหตุการณ์ นอกจากนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่ามีความเกรงการจลาจลกันบ้าง เพราะมีคนเป็นอันมากเห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินปัจจุบันเป็นผู้แย่งราชสมบัติ พระองค์จึงไม่เป็นที่นิยมชมชื่นของคนมากนัก การถวายพระเพลิงนั้นเริ่มเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน มีงานถึง ๙ วัน ตลอดงานนั้นมีความเรียบร้อยสม่ำเสมอ และข้าพเจ้าควรกล่าวว่าพิธีนั้นกอบด้วยสุภาพเกลี้ยงเกลา และสำเร็จไปปราศจากเหตุฉุกเฉิน ก่อนที่ทัพยกกลับมานั้นโจษกันว่า นายทัพคน ๑ ชื่อพระยาพิพัฒน์ได้รับคำสั่งว่าเมื่อยกกลับมาถึงทัพอังกฤษ ก็ให้แวะไปรับคำสั่ง (รายงานตัว) ต่อแม่ทัพอังกฤษ พระยาพิพัฒน์ไม่ทำตาม พระเจ้าแผ่นดินกริ้วมากจนถึงทรงกำหนดว่าเมื่อพระยาพิพัฒน์กลับมาถึงให้ตัดศีร์ษะส่งไปให้แม่ทัพอังกฤษ * เป็นพยานว่า พระเจ้าแผ่นดินมีพระทัยจะเข้าร่วมสงครามกับอังกฤษจริง ๆ ส่วนพระยาพิพัฒน์นั้นเมื่อกลับมาถึงบ้านไม่กี่วันก็ตายเอง และไฟไหม้บ้านเผาทั้งศพและสมบัติทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังมีพระยาชุมพรอีกคน ๑ เป็นเจ้าเมืองชื่อเดียวกัน ได้กระทำการหมิ่นประมาทคนอังกฤษพวก ๑ พระเจ้าแผ่นดินจึงตรัสสั่งให้เรียกมากรุงเทพ ฯ แล้วจำโซ่ตรวนไว้ พระเจ้าแผ่นดินทรงพระวิตกว่า การหมิ่นประมาทนั้นอาจเกิดเหตุร้าวฉาน จึง

---

* เป็นคำลือในพวกฝรั่งเวลานั้น จนถึง เซอร เฮนรี เบอร์นี ผู้เป็นทูตจำทูลอุปราชสาสนมาแต่อินเดีย เมื่อเขียนรายงานยื่นต่อรัฐบาลของเขาในเรื่องที่มากรุงเทพ ฯ โดยเพียรจะทำหนังสือสัญญากับไทย ก็มีความข้อนี้

ตรัสให้พระยาไกรพระคลังวังหน้า รีบไปยังสำนักแม่ทัพณย่างกุ้งให้ไปขออภัยในเรื่องหมิ่นประมาท และบางทีจะให้จัดการอย่างอื่นด้วย เมื่อข้าพเจ้าออกจากกรุงเทพ ฯ พระยาไกรยังหาได้กลับไม่ ข้าราชการไทยอื่น ๆ ได้เคยไปณสำนักแม่ทัพที่ย่างกุ้งแล้ว และเมื่อกลับมาก็ได้สรรเสริญการต้อนรับและความเรียบร้อยแห่งกิจการทั้งปวงที่ดำเนิรไปในค่ายอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ในกรุงเทพ ฯ ได้รับจดหมาย ๔ ฉะบับลงนาม เฮนรี เบอร์นี่ สลักหลังถึงนายทหารผู้บังคับการอยู่ในที่ต่าง ๆ เฮนรี เบอร์นี นั้น ปรากฏว่าออกเที่ยวเตรตรวจราชการในหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งได้จากพะม่า และเมื่อไปถึงที่สะดวกแห่ง ๑ ก็ได้เขียนจดหมายเหล่านั้นแล้วมอบให้แก่บุคคลคน ๑ ผู้อยู่ในฐานะซึ่งคิดว่าควรจะมอบไปได้ ผู้นั้นรับว่าจะส่งจดหมายทั้ง ๔ ฉะบับไปยังผู้รับในที่ต่าง ๆ แต่มิได้ส่งไป รวมส่งไปยังกรุงเทพ ฯ ทั้งสิ้น ในกรุงเทพ ฯ ได้เปิดจดหมายอ่านและคัดสำเนาไว้ ในจดหมายนั้นมีข้อความแต่เพียงว่า ได้ไปในที่ต่าง ๆ พบเห็นอะไรบ้าง และกำชับนายทหารผู้บังคับการอยู่ในที่ต่าง ๆ ว่า เมื่อพบปะกับไทยก็ให้แสดงอัชฌาสัยไมตรีอย่างดีที่สุด พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงทราบความในจดหมายนั้นก็ดีพระทัย แต่จดหมายเหล่านั้นจะส่งไปไหนหรือตกอยู่ในที่ใดข้าพเจ้าหาทราบไม่

ก่อนข้าพเจ้ามาจากกรุงเทพ ฯ หลายอาทิตย์ ได้มีข่าวมาณที่นั้นจากแดนสงครามว่า อังกฤษกับพะม่าได้รบกันหลายครั้ง อังกฤษชะนะทุกครั้ง ในครั้งหนึ่งแม่ทัพใหญ่ของพะม่าเสียชีวิต และอังกฤษยกเข้าไป

จนอีก ๓ วันจะถึงกรุงอมรปุระ ข่าวเหล่านี้อาจจะมาจากแห่งเดียวกันกับที่ท่านกล่าวในจดหมายของท่านถึงพระคลังเป็นแน่ ข้าพเจ้าได้ยินมานานแล้วว่า (ไทย ?) ได้มีความตั้งใจจะยกไปตีเประ และอังกฤษไม่ยอมให้เจ้านครผ่านไป ข้อหลังนี้ทำให้พระเจ้าแผ่นดินสยามขุ่นเคืองพระหฤทัยเป็นอันมาก ความขุ่นเคืองนั้นทวีขึ้นเพราะจดหมายซึ่งได้รับจากเมืองขึ้นฮอลันดาแห่งใดแห่งหนึ่ง กล่าวความว่าอังกฤษกำลังเตรียมทัพเพื่อจะยกไปตีเอาเมืองไทรทั้งหมด เมื่อได้เมืองไทรแล้วจะยกเลยมายังสยาม คำกล่าวนี้ทำให้รัฐบาลตื่นตกใจในตอนแรกที่ได้รับ แต่เมื่อก่อนข้าพเจ้าๆ ออกจากกรุงเทพ ฯ นั้น ความตื่นตกใจนี้ได้ระงับลงไปแล้ว ข้าพเจ้าได้ใช้โอกาสทุกโอกาสเพื่อเถียงข่าวที่มีมาเช่นว่านั้น และแจ้งให้ไทยเป็นที่วางใจว่าอังกฤษมิได้มีความตั้งใจเช่นว่านั้นเลย เมื่อข้าพเจ้าสนทนากับพระคลังครั้งหลังในวันที่ข้าพเจ้าออกจากกรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าได้แสดงความหวังว่าพระคลังมิได้เชื่อข่าวต่าง ๆ ที่มีผู้นำมากล่าวในสยามเป็นทางเสียหายแก่อังกฤษ เพราะไม่มีความจริงอะไรเลย และผู้ที่นำข่าวเหล่านั้นมาก็ล้วนแต่เป็นผู้คิดให้ร้ายต่อประเทศทั้ง ๒ ทั้งนั้น ที่จริงอังกฤษมีความประสงค์อย่างยิ่งที่จะตั้งอยู่ในไมตรีอันดีกับชนชาวสยาม พระคลังตอบข้าพเจ้าว่าได้รับข่าวไม่ดีในเรื่องอังกฤษบ่อย ๆ แต่พระเจ้าแผ่นดินหรือพระคลังเองมิได้เชื่อ พระคลังไม่นึกว่าอังกฤษตั้งใจจะรบกับไทย และไทยจะระวังมิกระทำความขุ่นเคืองให้เกิดแก่อังกฤษ ป้อมที่สร้างที่ปากน้ำนั้นสำหรับป้องกันพวกมะลายูเท่านั้น ข้าพเจ้าบอกแก่พระคลังว่าข้าพเจ้าจะนำไปแจ้งในสิงคโปร์ให้ทราบความตั้งใจดีของไทยทั่ว ๆ ไปที่มีแก่อังกฤษ และ

ข้าพเจ้าเองก็ได้เห็นความตั้งใจดีนั้น ในคราวที่ข้าพเจ้ากลับไปสยามเที่ยวหลังนี้ และข้าพเจ้าหวังใจว่า ข้าพเจ้าและผู้อื่น ๆ ที่ไปกับข้าพเจ้าได้ประพฤติเป็นที่พอใจพระคลัง พระคลังตอบทันทีว่าเป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้าได้ขอต่อพระคลังให้อำนวยประโยชน์แก่การค้าขายของเราบ้าง เป็นต้นว่าลดเก็บภาษีปากเรือ เรืออังกฤษซึ่งเข้าไปสู่อ่าวสยามกว่าครั้ง ๑ ใน ๑๒ เดือน พระคลังตอบว่าเป็นธรรมเนียมต้องเก็บภาษีปากเรือทุกเที่ยวที่เรือเข้าไปในอ่าว และเรือสำเภาก็เก็บเช่นนั้นเหมือนกัน พระเจ้าแผ่นดินคงจะไม่โปรดให้เปลี่ยนธรรมเนียมเป็นแน่ ข้าพเจ้ากล่าวว่าเมื่ออังกฤษทำศึกกับพะม่าเสร็จแล้ว บางทีจะเต็มใจแบ่งดินแดนที่ตีได้ถวายพระเจ้าแผ่นดินสยามบ้าง ถ้าเช่นนั้นบางทีพระเจ้าแผ่นดินจะโปรดให้เปลี่ยนธรรมเนียมในทางที่เป็นประโยชน์แก่การค้าขายของอังกฤษบ้าง พระคลังนิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วตอบว่า การจัดราชการบ้านเมืองเช่นที่ว่านี้ หาใช่กิจของพ่อค้าไม่ ข้าพเจ้ามิได้พูดเรื่องนั้นต่อไป.

ในที่สุดข้าพเจ้าขอต่อพระคลังให้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่า ได้รับข่าวใหม่มาจากแดนสงครามอย่างไรบ้าง เพราะข้าพเจ้าอยากจะพาข่าวนั้นไปด้วย พระคลังตอบว่า ไม่มีข่าวมาใหม่ ถ้ามีก็คงจะได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบแล้ว และพระคลังขอให้ข้าพเจ้าตอบมิศเตอรครอเฟิดว่า พระเจ้าแผ่นดินได้มีพระราชโองการไปถึงแม่ทัพและเจ้าเมืองทั้งปวง คือที่อยู่ต่อแดนพะม่าเป็นต้น ว่าให้เตรียมไว้ให้พร้อม เพื่อกองทัพไทยทั้งหมดจะได้เข้ารวมกับทัพอังกฤษเมื่อสิ้นฤดูฝน และให้เตรียมยานพาหนะทั้งสิ้นอันหาได้ คือเรือและสัตว์พาหนะเป็นต้นสำหรับให้ทัพอังกฤษใช้ อนึ่งพระคลัง

บอกแก่ข้าพเจ้าว่าในเช้าวันนั้น (วันที่ ๒๐ เดือนก่อน) ได้รับข่าวว่ามีเรือมาจากกัลกัตตา เพื่อแสดงไมตรีต่อพระเจ้าแผ่นดินสยาม และเรือนั้นจะมาถึงในเร็ววัน

รายงานที่ข้าพเจ้าแจ้งต่อท่านในจดหมายนี้ก็ดี หรือข้อความอื่นซึ่งข้าพเจ้าจะแจ้งให้ท่านทราบในเมื่อข้าพเจ้าไปถึงสิงคโปร์ก็ดี ถ้าเป็นประโยชน์แก่ท่าน หรือแก่ทางการ ซึ่งท่านมีหน้าที่ปฏิบัติอยู่ โดยความเต็มใจและเต็มกำลัง ข้าพเจ้าจะมีความยินดียิ่งนัก.

เมื่อเรือคาโรไลน์กลับถึงกรุงเทพ ฯ เที่ยวที่แล้วมานี้ ของกำนันหลายอย่าง ซึ่งท่านฝากไปให้พระคลังนั้นได้นำไปส่งเรียบร้อยหมด ปืนทุ่ง ๒ กระบอกนั้นให้ความพอใจยิ่งกว่าสิ่งอื่น ๆ

ข้าพเจ้าขอส่งบิลออฟเลดิง และบาญชีค่าใช้จ่ายให้แก่ท่านพร้อมกับจดหมายนี้ เป็นจำนวนเงิน ๑๑๐ บาท ซึ่งข้าพเจ้าได้มอบให้บริษัทมอร์กันฮันเตอรแอนโก เป็นผู้เก็บจากท่านโดยอัตราแลกเงินเท่ากับเหรียญสเปญ ๖๗ เหรียญ กับ ๖๐ เซนต์ ขอท่านได้จ่ายเงินนั้นเมื่อเขาไปขอรับ อนึ่งในเรือนี้มีไม้กลมอีก ๕ ท่อน ซึ่งนำมาส่งขึ้นเรือไม่ทันลงในบิลออฟเลดิง แต่จะต้องนำไปส่งอย่างเดียวกับสิ่งของที่มีในบิลนั้น ไม้ ๕ ท่อนนี้พระคลังนำส่งให้แก่ข้าพเจ้าเอง ก่อนข้าพเจ้าลากลับ กล่าวว่าเป็นไม้อย่างดีเนื้อแข็งและเนื้อแน่น อาจจะขัดให้ขึ้นมันได้เหมือนหินอ่อน แหวนซึ่งท่านส่งไปให้พระคลังนั้น ข้าพเจ้าได้รับคืนมาแล้ว และข้าพเจ้าจะได้นำให้แก่ท่านพร้อมกับหนังสือนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าแหวนนั้นเป็นของจริง.

ข้าพเจ้าหวังว่าจะได้พบกับท่านใน ๒—๓ วันนี้ ฯลฯ ฯลฯ

(ลงนาม) ยอน กีลลีซ์

คำแปลจดหมายเจ้าพระยาพระคลัง (ภายหลังเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์) มีไปถึงมิศเตอร ยอน ครอเพิด ผู้รักษาราชการ (อังกฤษ) ณสิงคโปร์ ในเดือนสิงหาคม ปีระกา สัปตศก พ.ศ. ๒๓๖๘ (ต้นรัชชกาลที่ ๓) จดหมายเจ้าพระยาพระคลังนี้เขียนเป็นภาษาไทย แล้วมีผู้แปลเป็นอังกฤษ คำแปลเป็นไทยในที่นี้แปลจากอังกฤษ อาจเพี้ยนกับภาษาไทยเดิมของเจ้าพระยาพระคลังโดยถ้อยคำสำนวน แต่คงจะได้ความอย่างเดียวกัน

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่าน ซึ่งท่านให้กับตันย ปินผู้นำมาพร้อมกับกระจกเงาคู่ ๑ กับปืนทองเหลืองบรรจุดินนัดละ ๑๒ ปอนด์คู่ ๑ ซึ่งเกาวนาเยเนราลแห่งเบงกอลส่งมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ตามจดหมายของท่านฉะบับนี้ ข้าพเจ้าทราบด้วยความพอใจเป็นอันมากว่าอังกฤษตีได้อารกัน (ยะไข่) และอาสาม ข้อความทั้งหลายในจดหมายของท่าน ที่สำคัญยิ่งก็คือข่าวที่อังกฤษชะนะพะม่าหลายครั้ง กับทั้งของทูลเกล้า ฯ ถวายของเกาวนาเยเนราลแห่งเบงกอลด้วย ข้าพเจ้าได้นำขึ้นกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยินดีรับของทูลเกล้า ฯ ถวาย และโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพเจ้าแจ้งให้ทราบไปยังท่านเกาวนาเยเนราล ว่าทรงขอบใจเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพริกไทย ๖๐ หาบให้กับตันยอนสันรับไปส่งต่อท่านเกาวนาเยเนราลเป็นของตอบแทน

พระยามหาโยธาได้สนทนากับหัวหน้าราชการอังกฤษที่เมาะตะบัน แล้วยกจากที่นั้นไปตำบลเกี่ยน* (Kean) ไปถึงโดยไม่มีภัยอันตราย เมื่ออยู่ที่เกี่ยน (Kean) นั้นได้รับจดหมายจากหัวหน้าทัพอังกฤษที่ย่างกุ้งและเมาะตะบัน ขอให้ทำลายและรบกวนพะม่า แต่ไม่ให้ทำให้เกิดเดือดร้อนแก่ชาวเมืองซึ่งอยู่เรียบราบ พระยามหาโยธาได้ทำเช่นนั้นจนพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ก่อนสวรรคตจึงต้องกลับมากรุงเทพ ฯ เพราะเป็นธรรมเนียมที่จะต้องเข้ามาในงานพระบรมศพ เมื่อเสร็จการพระบรมศพแล้วก็ถึงฤดูฝน กองทัพของเราจึงยังยกไปทำการมิได้ เมื่อสิ้นฤดูฝนแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดไว้ว่า จะโปรดเกล้า ฯ ให้พระยามหาโยธายกไปช่วยอังกฤษให้รบพะม่าอีกครั้งหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์หรือพฤศจิกายน อนึ่งท่านมีประสงค์ให้ฝ่ายเราจัดช้างควายและงัวให้แก่แม่ทัพอังกฤษให้แม่ทัพอังกฤษใช้ จึงมีพระบรมราชโองการสั่งแก่ข้าพเจ้าให้สั่งไปยังผู้ว่าราชการในหัวเมืองฝ่ายตะวันตกและฝ่ายเหนือให้หาสัตว์มอบให้ตามต้องการ

ผ้าห่ม กระจกเงาและกล้บั้งหา ซึ่งท่านกรุณาส่งมาให้ข้าพเจ้านั้นได้รับเรียบร้อยแล้ว และข้าพเจ้าขอส่งของมาตอบแทนเพื่อแสดงความนับถือของข้าพเจ้า คือพริกไทย ๓๕ หาบ กับน้ำตาล ๑๐ หาบ

ลงวันที่กรุงเทพ ฯ วันที่ ๑ สิงหาคม ๑๘๒๕

(ปีระกา สัปตศก พ.ศ. ๒๓๖๘)

---

* ตำบลนี้ผู้แปลไม่ทราบว่าชื่อไทยเรียกอย่างไร